

A HARMADIK FECSKE

Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolathálók, írócsoportosulások 3. Szerk. Boka László – Biró Annamária

■ A hálózatelméleti kutatások napjainkban rendkívül népszerűek. Legújabbán az orvostudományban, a különféle betegségek együttes jelentkezésében próbálnak kapcsolati hálót kimutatni. Mindezek függvényében nem csoda, hogy a társadalomtudományokban és az irodalomtörténeti vizsgálódásokban is teret nyernek az efféle kutatások s az azokat összegző konferenciák. Az egyik legjelentősebb ezek közül a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetemhez köthető konferenciasorozat, ahol két évente rendeznek ülésszakokat a témában, a legutóbbi, sorrendben immáron a harmadik, 2017-ben került megrendezésre. A konferenciák anyagaiból (2014 óta az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézete támogatásával) értékes kötetek is születnek, melyek – a kor igényeinek megfelelően – mind nyomtatott formában, mind a *reciti.hu* portálon teljes terjedelmükben elérhetők. A konferenciákat s az azok szerkesztett anyagát közreadó tanulmányköteteket is egy jól bevált szerző-szerkesztőpáros, Biró Annamária és Boka László jegyzi.

Ahogy a címből is kitűnik, a tanulmányok tematikai szempontból már eleve három csoportba sorolhatók: vannak olyan kutatók, akik egy irodalmi/értelmiségi szempontból a magyar kultúrtörténetben fontos szerepet játszó életutakat vizsgálnak, mások ezeknek az embereknek a kapcsolathálóját tanulmányozzák

összehasonlítva azt a mai kapcsolathálókkal, és következtetéseket, tanulságokat vonnak le a mára vonatkoztatva. (Legalábbis ott, ahol lehet, mert ez nem minden esetben lehetséges, ahogyan közeledünk a kortárs életpályák felé, úgy egyre inkább problematikusává válik az úgynevezett tanulság megfogalmazása, ezt látni fogjuk a továbbiakban.) A harmadik csoportba azok a kutatók tartoznak – ők vannak az utolsó kötetben talán a legkevesebben –, akik egy konkrét írói tömörülést, csoportot tanulmányoznak, ezek a kutatások leginkább egy-egy irodalmi lap vizsgálatát jelentik. Ez a hármas egység immáron hagyománnyá válik ezekben a kötetekben, mint ahogy hagyománya van annak is, hogy bizonyos szerzők jelenlétükkel biztosítják a konferencia szakmaiságát, színvonalát: a szervezők-szerkesztők mellett Egyed Emese, Maczelka Csaba, Szilágyi Zsófia nélkül már-már elképzelhetlenné válna a konferencia megrendezése, hiszen ők mindhárom kötetben jelentkeznek írással. Mellettük számos olyan értekezőt találunk, akik visszatérőnek mondhatók, ilyen például Tverdota György és Margócsy István, illetve Balázs Imre József, Keszeg Anna, Milbacher Róbert, Verók Attila. Az eddigi kötetekben jól látható az is, hogy a szervezők lehetőségeikhez mérten interdiszciplinaritásra is törekednek, történészek, nyelvészek, sajtótörténészek is szerepelnek a túlnyomó többséget képviselő irodalomtörténészek és filológusok

közt, s minden esetben összegző, plenáris előadások is elhangzanak egy-egy konferencián. Ha összevetjük az eddigi köteteket, könnyedén belátható, hogy számos vizsgált életpálya vagy irodalmi korszak tér vissza kötetről kötetre ugyanazon kutató esetében. Biró Annamária tanulmányjaiban alapvetően a lapszerkesztés, esetlegesen egy lapszerkesztő köré szerveződő kapcsolati rendszer tárul fel, és előszeretettel vizsgálódik a magyar mellett német nyelvterületen. Boka László előszeretettel merít témát a 20. századi klasszikus modernitás magyar írócsoportosulásaiból, s a kissé elfeledett, a kánon peremére szorult alkotókra figyel, vagy az utóbbi időben kevesebb hangsúlyt kapott irodalmi élet intézményes és egyéni kapcsolati hálóját s azok irodalomszociológiai vetületeit vizsgálja. Egyed Emese kedvenc kutatási területéhez tartozik a gróf Teleki család tanulmányozása, mint ahogyan az is kiderül, hogy Maczelka Csaba legalább annyira járatos az angol irodalomban, mint a magyarban. Mindezen kiragadott példák azt hivatottak előrebocsátani, hogy egy időben és térben is széles spektrumot átfogó, hézagpótló kezdeményezéssel van dolgunk.

A harmadik kötet dolgozatainak sorrendbe állításában mindenképp előttről az időrendiségi szempont döntött: a kötet a legkorábban élt szerző kapcsolati hálójának a bemutatásával indul, és fokozatosan halad a kortársak felé, a kötetzáró tanulmány Nádas Péter életpályájával foglalkozik. Jelen írásban hasonló szempont mentén haladunk a tanulmányok rövid ismertetésével.

A kötetnyitó értekezés Kőszeghy Péter nevéhez fűződik, aki Paksi Mihály kapcsolati hálóját tanulmányozva arra a kérdésre keresi a választ, hogy egy 16. századi kapcsolati háló milyen hasonlóságokat mutat a 20–21. századival, kiépülésének melyek azok a szabályszerűségei,

amelyek koroktól függetlenek. Paksi kapcsolati hálóját elemezve a szerző arra a következtetésre jut, hogy a modernitásra oly jellemző gyenge kapcsolatok nem csupán mai sajátoságként felismerhetők, hanem előfordultak már a 16. században is – természetesen, ahogy Kőszeghy is megjegyzi: egyetlen kapcsolati háló tanulmányozásából nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket.

A váradi lelkészek, tanárok és diákok peregrinációjával Szabó András foglalkozik, aki a 16. század második felében és a 17. század elején külföldön tanult diákok kapcsolati hálóját veszi górcső alá, elsősorban azokat, akik Wittenbergben tanulhattak, és azt is vizsgálja, hogy a karrierjük alakulása szempontjából milyen hatást fejt ki rájuk a korábbi peregrináció. Ehhez a témához szorosan kapcsolódik a következő kutatás, amelyben Utsi Csilla a protestáns lelképásztor, nyomdász, író Heltai Gáspár életpályáját tanulmányozza kiemelve a kolozsvári hitújítási folyamatokban betöltött prédikátori szerepét, illetve Heltai alkotásait nyelvi eseményként vizsgálja az ebeling módszerrel. Ugyanakkor Utsi rávilágít arra, hogy a korabeli kolozsvári értelmiségi kapcsolatháló alapja és mozgatórugója nem más, mint a Szentírás-fordítás, amit a peregrinációból hazatérők végeztek.

Petróczi Éva a 17. században Magyarországon és Erdélyben patronus-patronált viszonyban lévő kapcsolatokat vizsgálja. Kiindulópontja, hogy az ilyen jellegű viszonyok természetükből fakadóan problematikusak. A levéltári adatokat tanulmányozva kitűnik egyfajta alá- és fölérendeltségi viszony, valamint ott lappang valamiféle kényszer a patronált részéről, amely szintén feszültségek forrása lehet. A szerző levélrészletekből idéz, majd eleméz. Elemzi például Szenci

Molnár Albert és patrónusa, Asztalos András jómódú nagyszombati polgár vagy Lorántffy Zsuzsanna és udvari papjuk, Medgyesi Pál viszonyát. Ellenpéldát is hoz: Pápai Páriz Ferenc önfenntartó tudott maradni. De megemlíti: előfordult, hogy az egykori peregrinusok nem anyagiakkal, hanem biztató szavakkal istáptolták egymást.

Laczházi Gyula tanulmányának középpontjában szintén egy karriertörténet áll, Apáczai Csere Jánosé. Arra a kérdésre keresi a választ – és ez ilyen szempontból nem szokványos –, hogy melyek voltak azok a tényezők, amelyek miatt Apáczai az utókor szemében tiszteletre méltó hőssé válhatott, s mindezt a tudós életművének vizsgálatából próbálja megfejteni. Szándékos a hős kifejezés, Apáczai ugyanis úgy tekintett magára mint a haladás előmozdítójára, akinek küldetése van ott, ahol tevékenykedik, azonban az elmaradottság hangsúlyossá tétele értelmezhető csupán egy retorikai eszközként, amely a reformkor szükségességéről próbálja meggyőzni az olvasóit.

Verók Attila egy olyan területen kutat, mely a magyar irodalomtörténeti kutatások marginális részének számít: a 17–18. századi brassói alkalmi költészetet tanulmányozza, nem poétikai szempontból, sokkal inkább művelődéstörténeti megközelítésben. Ha valaki meg szeretné tudni, hogy a brassói századok hogyan gondolkodtak, ünnepeltek, szerettek és gyászoltak, melyek voltak az őket foglalkoztató legfontosabb problémák és dilemmák, milyen kapcsolati hálóban éltek, annak csak ajánlani lehet a közköltészet eme alkotásait, de jól teszi, ha előtte vagy utána, esetleg közben, elolvassa Verók Attila tanulmányát.

Maczelka Csaba egymás mellé helyez két karriertörténetet, az angol Margaret Cavendish és Petróczy Kata Szidónia életpályájában talált hasonlóságokat és különbségeket

mutatja be, és azt vizsgálja, hogy a 17. századi társadalmi nyilvánosság – Angliában és Magyarországon – milyen mértékben nyitott a női írók befogadására. Összehasonlításának szempontjai: történelmi kontextus, családi háttér, irodalmi társaságok, házasság. A tanulmány végére az olvasóban felsejlik a gondolat: lehet, hogy alapvető különbségek vannak a történelmi kontextus és az irodalmi társaságok tekintetében közöttük, de talán több hasonlóság van a két női sorsban, mint azt elsőre gondolnánk.

János Szabolcs munkájában id. Wesselényi Miklós báró kapcsolatrendszerének egy izgalmas megközelítését olvashatjuk. A szerző Wesselényi színházi levelezéseiből indul ki, megvizsgálja, hogy a báró milyen módon építi ki kapcsolatait a környező nagyvárosok vezetőivel annak érdekében, hogy az általa igazgatott színházi vállalkozás sikeresen tudjon működni. Wesselényi színházi levelezéseiből kirajzolódott kapcsolati hálóját vizsgálva a tapasztaltakat összeveti a Barabási Albert-László *Behálózva* című könyvében megfogalmazottakkal. A tanulmány elolvasását követően az olvasó megértheti: a kapcsolati háló fogalma nem egy új keletű jelenség, mindig is volt, s az egyéni múltik, hogy saját boldogulása érdekében milyen módon fejleszti, gyarapítja, építi.

Akárcsak az ezt megelőző két tanulmánykötetben, Egyed Emese ismét a Teleki családban kibontakozó kapcsolathálót tette vizsgálati témájává. Jelen kötetben a szerző az id. Teleki Ádám köré szerveződő női kapcsolati hálót tanulmányozza, és azt kutatja, hogy milyen mértékű a szerepük ezeknek a nőknek Teleki Ádám íróvá válásában. Az ily módon kibontakozott életpálya nem feltétlenül egy írói életpálya tipikus példája, inkább fordulatokkal teli, tragikus, regénybe illő.

Hogy Biró Annamária tanulmánya milyen módon kapcsolódik a kötet címében megjelenő értelmiségi karriertörténetekhez, azt nagyon tömören kifejezi a következő mondata: „A sajtó története a szabad véleménynyilvánításért folyó harc története, így pedig szerves része az értelmiségi karriertörténeteknek.” És nem csak. Számos más kérdést is felvet. A 18. századi lapszerkesztési gyakorlatról úgy beszél, hogy közben számos aktuális problémát is érint, a többi között: a sajtó manipulatív jellegét, az újságíró függetlenségét és hitelességét, sajtó és hatalom viszonyát. Egy kezdő újságíró ma karrierlehetőséget lát maga előtt, vagy csupán hálózatépítést, kapcsolatépítést egy magasabb cél elérése érdekében? Lehet-e egy főszerkesztő ma szellemileg független? Ezekre a kérdésekre mindenkinek megvannak a saját válaszai, a történeti áttekintés vagy megerősít, vagy megcáfol ebben.

Dede Franciska munkájának középpontjában a politikai és irodalmi szemleként definiálható hetilap – *A Hét* – vizsgálata áll, különös figyelmet fordítva a Szerb Antal által középszerű epigon költőnek, de kivételes szerkesztői tehetségnek mondott Kiss József főszerkesztő munkásságára és a tízéves jubileumi szám elemzésére. A szerző kitűnő érzékkel válogat idézeteket a szerkesztő levelezéseiből, melyekből kiviláglik, hogy milyen gondokkal és problémákkal kellett megküzdenie egy lapszerkesztőnek a századfordulón, illetve kirajzolódik egy kapcsolati háló is. Buda Attila munkája bizonyos mértékben kapcsolódik az előző tanulmányhoz, ugyanis a 20. század talán legfontosabb magyarországi irodalmi folyóiratáról, illetve annak az olvasókkal fenntartott kapcsolatáról szól. A szerző azt vizsgálja meg, hogy a *Nyugat* által tervezett és szervezett matinék képesek voltak-e egyfajta kohéziós erőként működni az olvasóközön-

ség és a lapot szerkesztők között. A szerző kitüntetett figyelmet fordít Ady Endrére, akinek úgynevezett magánakciói is voltak.

Szénási Zoltán Babits Mihály három ismert esszéjével foglalkozik tanulmányában, és azt vizsgálja, hogy a történelmi fordulópontok hogyan és milyen irányba befolyásolhatnak egy utóbb centrálisnak tekintett életpályát. Egyrészt megmutatja, hogyan alakul egy átmeneti (1919) időszakban Babits nemzetközi irodalomról vallott elképzelése, másrészt a tanulmányában arra is kitér, miként fogadták vagy utasították el ezt a kortársak.

Széchenyi Ágnes tulajdonképpen nem csupán egyetlen karriertörténetet vizsgál, hanem egy család történetét állítja kutatása középpontjába, amelynek ikonikus alakja nem más, mint Schöpflin Aladár. Ez a családtörténet a Monarchiában kezdődött, és a szerkesztő második fiának 1956-os emigrációjával, a Rákosi-korszakban ért véget. Egy olyan családtörténet, amely napjainkban is rendkívül aktuális. Széchenyi Ágnes huzamosabb ideje foglalkozik Schöpflin Aladárral, a jelen kötetben olvasható tanulmánya a készülő Schöpflin-monográfiából egy részlet, amelyben tisztázni igyekszik néhány Schöpflinnel kapcsolatban kialakult, rögzült tévhitet. Ezek után kíváncsian várjuk a könyv megjelenését.

Feltevődik a kérdés, hogy egy hagyományosan kétévente megrendezésre kerülő konferenciának a tematikája miért pont a karriertörténetek és kapcsolatháló tanulmányozása köré szerveződik, mitől válik fontossá ez a tematika napjaink irodalommal foglalkozó kutatói számára. A választ erre a kérdésre Rózsafalvi Zsuzsanna adja meg, aki a sokszínű tevékenységet végző Rédey Tivadar karriertörténetét vázolja fel tanulmányában, amely szintén egy készülő, nagyobb munka vázlata. Az irodalmi, kulturális és társadalmi

élet jelentős személyeinek kapcsolatrendszerét feltérképező kutatások nem csupán az irodalomtudomány számára fontosak, hisz azon túlmenően, hogy egy konkrét személy életművével kapcsolatban felvetődött kérdésekre adhatnak válaszokat, még azt is megmutathatják, hogy egy adott korban hogyan működtek az irodalmi és tudományos életet befolyásoló, irányító csoportosulások. Egy ilyen csoportosulásnak volt a tagja a méltatlanul elfeledett Rédey Tivadar.

Léteznek tipikusan férfi és női szakmák. Olyan is előfordul, hogy egy szakma elnőiesedik – jellemzően ilyen ma Magyarországon például a pedagógusszakma. Borgos Anna tanulmányában arra a kérdésre keresi a választ, hogy a 20. század első felében milyen lehetőségei vannak a középosztálybeli nőknek a karrierépítésre, pontosabban, egy konkrét területen, a pszichoanalitikus szakmában való jelenlétüket vizsgálja. Ez az írás valamelyest különbözik a kötetben olvasható más tanulmányoktól, hiszen bár megemlíti néhány női pszichoanalitikust, és ezeknek az életpályáját összehasonlítja, de alapvetően a nőket mint hátrányos társadalmi csoportot tekinteti vizsgálata tárgyának.

Vajon néhány évtized múlva fogja-e valaki vizsgálni, hogy melyek voltak azok az okok, amelyek a pedagógusszakma elnőiesedéséhez vezettek? És ha már tanárokról ejtünk szót, akkor itt kell megemlítenünk Szilágyi Zsófia tanulmányát, melynek címe is azt a kérdést teszi fel, hogy *Értelmiségi pálya-e a tanárnőé?* Az irodalmi művekben megjelenő tanárnőfigurákat vizsgálja, és arra a következtetésre jut, hogy valamilyen szinten mindegyik egy alapsémára épül, melyet Bródy Sándor teremtett meg az 1895-ben megjelent *Petrovics Katalin* című novellájával, később drámaadaptáció is készült belőle *A tanítónő* címmel. Ebben az értelemben

a tanárnői státus a nők életében egy átmeneti időszak, amelynek egyetlen célja: a lehető legjobb férj megtalálása. A szerző Raffai Sarolta és Szabó Magda esetében rávilágít arra, hogy a kezdeti sikerek után mindkettejük felhagyott a tanítással, Raffai esetében egyértelműen kimutatható, hogy a tanári pálya késleltette az íróvá válást, Szabó Magda pedig saját belátásából hagyott fel a tanítással, nem szeretne volna, ha az írói teendői miatt a tanítványai nem részesültek volna minőségi oktatásban. Érdekes és olvasmányos tanulmány a Szilágyi Zsófiáé, aktuális kérdéseket is felvet, amelyek ugyan szövegi szinten nem jelennek meg, de az olvasó elméjében mindvégig ott motoszkálnak.

Boka László tanulmányában egy méltatlanul elfeledett, három generáción keresztül sikeresen működő nagyváradi nyomdászdinasztiát mutat be, Sonnenfeldeket. Eltérően a korábbi, e sorozatban közölt írásaiktól, ezúttal nem is konkrét irodalomtörténeti jelenséget vizsgál, bár a család ezer szállal kötődik a Nagyvárad környéki irodalmi és sajtóélethez. Érdekes és hiánypótló mégis ez a megközelítés, mert nem egyetlen ember életútját és irodalmi jelentőségét vizsgálja, hanem egy nyomdaipari vállalkozást állít a kutatása középpontjába, azt kontextualizálja és mutatja be a történelmi viharokban, az úgynevezett vészkor szakig terjedően s tovább, egyfajta negatív karriertörténetként. Ez a mindmáig feldolgozatlan, tragikus család- és karriertörténet a 19. századi Nagyváradon kezdődik el, virágzását a 20. század első évtizedeire tehetjük, és a második világháborúig mindenféle impériumváltást túlélő, kettős (zsidó és magyar) kisebbséget is vállaló, nagy ívben szárnyaló vállalkozói történet filmvászonra illő kockái és keserűen tragikus egyéni sorsai mindenképpen továbbgondolásra késztetők.

Mekis D. János közreadott tanulmányának középpontjában már egy írófejedelem: Márai Sándor áll. Írása elsődlegesen azt a kérdéskört vizsgálja, hogy melyek azon jellegzetességek az írói életpálya kapcsán, amelyeknek köszönhetően kivételes hatást fejt ki mindmáig a magyar irodalomban, s mindezt leginkább az *Egy polgár vallomásai* című önéletrajzi regényén keresztül mutatja be.

Filep Tamás Gusztáv a legegyszerűbb anti-karriertörténetnek nevezi Gáli József elfeledett életútját. Felhívja a figyelmet arra, hogy létezik a magyar irodalomban egy dráma-, mese- és novellaíró, akit szinte teljesen elfelejtettek, akit 1956 után egyedülként a magyar írók közül halálra ítélnék, aki családjából egyedülként menekül meg a haláltáborból, aki meseíró, s szinte önmaga is egy mesehős. Ha Gáli József életútja negatív értelemben vett karriertörténet, akkor Bilkei Gorzó Nándor pályafutására, akivel Standeisky Éva foglalkozik dolgozatában, szintén maximálisan érvényes ez a megállapítás. A polgárosuló dzsentri hős, Gorzó élete legalább annyira filmszerű, mint Gáli Józsefé. Standeisky szerint Gorzó irodalmi teljesítménye a gyenge középszert sem éri el, de nem csupán irodalmi szempontból alkothat valaki maradandót. A politikai változásokra rendkívül érzékeny s azokhoz kiválóan alkalmazkodni tudó Gorzó *karrierje* az amatőr autóversenyzéstől a rövid ideig tartó sikeres vállalkozóig szinte mindent magába foglal. Szerzetes, tanár, író, újságíró, politikus, szabadkőműves, levéltáros, autókereskedő – csak néhány foglalkozás, amiben kipróbálja magát. A Kádárkor kifog rajta, *polgárosuló dzsentriként úgy kopott ki a világból, ahogy Magyarország vesztette el polgárosuló jellegét* – írja Standeisky. Életpályája a ma értelmiségi rétegének is tanulság.

Kálai Sándor nem egyetlen életművet állít kutatása középpontjába, hanem az 1963-tól induló és 1990-ig folyamatosan megjelenő, rendkívül nagy sikernek örvendő Albatrosz könyvsorozatot, melynek keretében az újrakiadásokat nem számolva, de a fordításokat beleértve 241 kötet jelenik meg. A kutatása elején lévő szerző egyrészt osztályozza a sorozatban megjelent szerzőket foglalkozásuk, írói álneveik, a sorozatban megjelent regényeik száma, a regények almfajai szerint, másrészt életútmodelleket próbált felállítani a szerzők Albatrosz előtti és utáni alkotásai számbavételével.

Bizonyos mértékig Bedecs László tanulmánya is a Kádár-korról szól, ugyanis Aczél Géza személyében egy olyan szerző élettörténetét próbálta rekonstruálni a verseiből, akinek pályafutása a kommunizmusban kezdődött, és a rendszer-változás után nem teljesedett ki. A versekből kirajzolódó életpálya a helyszínek és nevek átírásával gyakorlatilag sok, a korban élt magyar értelmiségi életpályája is lehetne. Verseiben ott lebeg egyfajta bizonytalanság, ami nála azt jelenti, hogy vajon kihozta-e a maximumot az egyetemi *karrierjéből*, szerkesztői munkásságából, házasságából, szakmai kapcsolataiból, lehetett-e volna jobban teljesíteni apaként és költőként. Az Aczél-versekből kirajzolódó élet tanulsága: az elérhető társadalmi rang a szülői házban, gyermekkorban eldől.

„Ahonnan ő jött, onnan legfeljebb idáig lehetett jutni.” – Ez a mondat már Deczki Sarolta Tar Sándorról írott tanulmányában olvasható, és tartalmilag megteremtí a kapcsolatot az előző dolgozattal. Egyedülálló életű a Tar Sándoré: egész életén keresztül nem tud elszakadni a kétkezi munkától, így lesz író belőle, majd ehhez adódik hozzá az ügynöklét. Nem értelmiségi karriertörténet az övé, hiányzik belőle az értelmiségi, az, amivel Tar

nem tud mit kezdeni. Az elbizonytalanodott író attól tart, hogy korábbi sikereit talán nem is tehetségének köszönheti, élete végén felteszi magának a kérdést: mennyit érnek a leírt mondatai? Ezt a kérdést Deczki Sarolta is felteszi. A válasz egyértelmű. Mint ahogy az is, amit a szerző tanulmánya végén tömören megfogalmaz az életúttal kapcsolatban: tanulság nincsen.

A kötet zárótanulmányában Darabos Enikő Nádas Péter életútját vizsgálja. A szerző ugyanakkor messzebből indít, mintegy megkérdőjelezve a jelen álláspontjából a konferenciák történeti vizsgálódásainak sematizálhatóságait is. Dolgozata elején felteszi a kérdést, hogy van-e egyáltalán magyarországi értelmiségi karrier, és ha van, akkor létezik-e annak valamiféle karrier-építési stratégiája, és a legfontosabb kérdés – ami felvetődik Nádas Péterrel kapcsolatban –, mit jelent, hogyan értelmezhető a mai közéleti kontextusban, ha valaki tudatosan elutasítja a(z) (irodalmi-értelmiségi) karriert. A szerző szerint az elit-struktúra zavarai miatt és a hiányzó elitkonszenzus zavarai következtében a jelen pillanatában a magyarországi közéletben egyszerűen értelmezhetetlen a karrier fogalma. Egy ilyen környezetben az (elit) író egyetlen lehetősége az önként vállalt száműzetés, s egyben ez válik egyedüli lehetséges élhető életpályává számára.

Látszólag, de csak látszólag a múltról szólnak tehát ezek a tanulmányok, meglehetősen túlnyomó többségükben olyan szerzőkről, írói csoportosulásokról, illetve ezek kapcsolati hálójáról van szó a kötetek hasábjain, akik, amelyek egy régmúlt korban éltek, léteztek. Erénye a kötetnek, hogy mindezt úgy teszi, hogy valójában a ma értelmiségijét szólítja meg, aktuális kérdéseket felvetve, feszegetve, a rögzült, kényelmes válaszokat elutasít-

va. A kötet(ek) értékét nem csupán ez emeli ugyanis, hogy számos olyan szerző publikál a tanulmánykötetben, akik a közzététel pillanatában elismert szakértők (a fiatalabb generációk jelei is rangos elismerések, ösztöndíjak nyertesei), hanem azért is, mert valószínűleg a kötetben megjelent tanulmányok egy hosszabb – akár hálózattá is kiegészíthető – kutatás kiindulópontjainak is a lenyomatai, kezdetei, melyek idővel intézményi együttműködéseknek, születő monográfiáknak az első, fajsúlyos lépéseihez járulhatnak hozzá.

Ahogy az egyes szerzők tanulmányaik végén megpróbálnak megfogalmazni valamiféle tanulságot, életbölcsest a vizsgált életpályával kapcsolatban, úgy kellene jelen írás végén is állnia valamiféle bölcsességnek, útravalónak, amelyet az olvasó továbbvisz, megőriz. Szomorúak ezek a karriertörténetek, van bennük valami abból a magyar irodalomból, amit magyar kultúrkörben általában jónak, sőt a legeslegjobbakként tartanak. Mert a jó magyar irodalom szinte mindig tragédiával végződik (vagy legalább nincs benne semmi olyan, aminek örülhetnénk), mint egy jó dráma. Valahogy így van ez a jó magyar karriertörténetekkel is. Általában nem vidám, többnyire nem mond igent az életre. De a miénk. Az ismertett kötet közel ötszáz évet ölel fel. Ötszáz év szomorúsága és bánata vajon mennyire predestinálja a mai értelmiséget a szomorúságra és boldogtalanságra, tragikumra netán újrakezdésre? Valószínűleg egyetlen tanulságot vonhatunk le: ezek az írások nem feltétlenül nekünk, értelmiségieknek, hanem sokkal inkább rólunk szólnak, már csak emiatt is nagy érdeklődéssel várjuk a folytatást, a 2020 szeptemberében megrendezésre kerülő újabb konferenciát.

Covaciu Norbert